

DAGMAR SMREKOVÁ (ed.):
Podoby zodpovednosti. Filozofické reflexie o aktuálnych
spoločenských problémoch
Bratislava: Iris 2018, 232 s.

Kolektívne dielo *Podoby zodpovednosti* vnáša nové filozofické perspektívy do súčasných spoločenských problémov. Autori sa primárne sústredili na problematiku zodpovednosti, ktorá má podstatný význam pri riešení súčasných sociálnych, ekologických a iných spoločenských kríz. Už v úvode poukazujú na dôležitosť zodpovednosti vzhľadom na dôsledky ľudského konania. Preto spájajú so zodpovednosťou problém udržateľnosti ľudského života a reflektujú potrebu vypracovať novú koncepciu, ktorá by odrážala problémy vychádzajúce zo súčasných kríz. Etická dimenzia zodpovednosti za súčasný stav nie je len individuálnym problémom, ale má aj kolektívnu (politickú) dimenziu.

V prvej kapitole s názvom *Rola individuálnej zodpovednosti v liberálnych teóriách spravodlivosti* skúma slovenská sociálna filozofka Zuzana Palovičová rôzne podoby integrácie individuálnej zodpovednosti do liberálnych teórií. V úvode uvádza, že nástup neoliberalizmu a globalizačných procesov prináša návrat starých nerovností, medzi ktoré patria politické, ekonomické i sociálne nerovnosti (s. 11). K najznámejším autorom liberálnych teórií spravodlivosti patrí John Rawls, ktorému autorka venuje značnú pozornosť. Primárne sa usiluje ukázať, v čom je problém pri integrovaní konceptu zodpovednosti do liberálnych teórií (s. 18 – 23). Špecifický prínos Palovičovej analýzy možno nájsť v obhajobe ľudskej dôstojnosti, v rešpektovaní rovnosti a chápaní plurality ľudských osudov, pretože v spoločnosti sa nachádzajú skupiny, ktoré sa vymykajú uplatneniu štandardných kritérií liberálnej zodpovednosti.

Český filozof Rudolf Kolářský sa v druhej kapitole s názvom *Odpovednosť a udržateľný rozvoj* zaoberá vzťahom medzi etikou a udržateľnosťou spoločnosti a jej rozvoja. Jasne pomenúva dôvody, prečo je pojem udržateľnosti kľúčový pre súčasnú spoločnosť. Ide o taký rozvoj, ktorý dokáže zlepšovať životné podmienky a kvalitu života s ohľadom na budúce generácie. V tomto zmysle analyzuje a porovnáva koncepty morálnej zodpovednosti Hansa Jonasa a Karla-Otta Apela. Kolářský prináša nový impulz v podobe prieniku týchto dvoch teórií. Apeluje pritom na dôležitosť komunikujúceho spoločenstva, ktoré diskutuje o probléme udržateľnosti (Apelov koncept) a usiluje sa nájsť pochopenie pre novú etiku v technologickom veku (Jonasov prístup)

práve cez komunikačný aparát (s. 57 – 59). Kolářského analýza predstavuje novú víziu pre budúcnosť pojmu udržateľnosti, ktorá je založená na novej formulácii etiky apelujúcej na diskurzívny aparát (s. 60).

Tretia kapitola *Problém (spolu)odpovědnosti a ideová východiska ekologické filozofie*, ktorej autorom je český filozof Vlastimil Hála, sa v prvej časti zameriava na viaceré filozofické prístupy k ekologickej problematike. Dôraz kladie na problém radikálnych ekologických koncepcií, ktoré predpokladajú náhlu a úplnú zmenu nastavenia spoločnosti (s. 61 – 62) a taktiež skúma politickú uplatniteľnosť ekologickej teórie (s. 85). Uvedomuje si dôležitosť sociálnych požiadaviek ľudí pri formulovaní ekologickej teórie, pretože nie je možné zavádzať opatrenia, ktoré diskriminujú a znevýhodňujú okrajové skupiny obyvateľstva (s. 86). Hálov prístup k ekologickej etike rešpektuje reálne požiadavky na spoločenskú zmenu, a tým vytvára udržateľnejší a praktickejší prístup k ekologickej kríze.

Česká filozofka Marie Hrdá, ktorá sa venuje ekologickej etike a etike ochrany zvierat, je autorkou štvrtej kapitoly knihy s názvom *Odpovědnost za ztrátu biodiverzity*. Autorka predstavuje jeden z kľúčových problémov ekologickej krízy, ktorým je vymieranie druhov, čo vyúsťuje do straty biodiverzity (s. 100). V kapitole predstavuje dve primárne stanoviská, ktorými sú *animal welfare* a ochranárstvo. Snaží sa porovnať aktívny a pasívny prístup k ochrane biodiverzity. Prichádza k poznaniu, že obidva prístupy majú čo ponúknuť, avšak každý prípad zásahu do biodiverzity je špecifický. Nie je preto jednoduché vypracovať jednoznačnú odpoveď na krízové otázky (s. 131 – 135). Autorkin špecifický prístup je založený na tom, že si uvedomuje potrebu a podstatu obidvoch prístupov k ochrane biodiverzity a pokúša sa nájsť cestu k spoločnej zodpovednosti. Tá berie do úvahy nutnosť znalosti každej špecifickej situácie a osobnej zodpovednosti spojenej so súcitom a nesebeckosťou.

Slovenská filozofka Jana Tomašovičová je autorkou piatej kapitoly, ktorá sa venuje *Problému autonómie a zodpovednosti v kontexte moderných neurotechnológií*. Zaoberá sa hĺbkovou mozgovou stimuláciou a jej vplyvom na človeka. Poskytuje podrobný popis tohto procesu, všima si jeho pozitívne i negatívne stránky (s. 138 – 143) a skúma najmä opodstatnenosť obáv zo straty autonómie v dôsledku technologického ovplyvňovania funkcií mozgu. Hlavným prínosom autorky je prepojenie problému straty autonómie a s morálnou zodpovednosťou. Tomašovičová rieši otázku, či pri strate autonómie v dôsledku neurotechnologického zásahu môžeme prisúdiť osobe morálnu, prípadne trestnoprávnu zodpovednosť (s. 159). Uvažuje aj o pojme spoluzodpovednosti, a to najmä v prípade, keď je konanie spôsobené chybným fungovaním implantovaného systému (s. 160 – 161).

Autorkou šiestej kapitoly s názvom *K otázke kolektívnej viny a kolektívnej zodpovednosti vo vzťahu k minulosti* je slovenská filozofka Dagmar Smreková. Smreková

hneď v úvode vymedzuje pojmy, s ktorými v stati pracuje. Napriek viacerým problémom a výhradám, ktoré sa spájajú napríklad s pojmom kolektívnej viny (s. 166), by sme sa podľa autorky nemali tohto pojmu zriecť (s. 170). Primárnym cieľom kapitoly je vysvetliť skutočnosť, že niest' kolektívnu vinu a kolektívnu zodpovednosť môžeme aj vtedy, keď sme členmi určitej skupiny, ktorá páchala zločin, a to aj napriek tomu, že sme neboli priamymi účastníkmi činu (s. 170). Autorka sa v analýze odvoláva na mnohých významných mysliteľov, napríklad na Karla Jaspersa, Paula Ricœura či Hannah Arendtovú. Hlavným prínosom tejto kapitoly je poznanie, že napriek viacerým názorom na danú problematiku neexistuje dostatočný dôvod, prečo by sme sa mali zriecnuť pojmu kolektívna vina. Podľa Smrekovej je tento dôvod primárne morálny (s. 198). Autorka priniesla veľmi pozoruhodnú analýzu a poukázala na často prehliadaný dôsledok ľudského konania.¹

Kniha *Podoby zodpovednosti* prináša široký pohľad na problematiku zodpovednosti v súčasnej spoločnosti. Autori v nej v rôznych oblastiach spoločenského života reflektovali spoločný problém, ktorým je fenomén zodpovednosti. Na pozadí aktuálnych sociálnych a ekologických kríz analyzovali jej podoby i ohrozenia. Predložené analýzy sú kvalitným predpokladom na ďalšie uvažovanie o fenoméne zodpovednosti v súčasnosti a najmä na jej dôsledné praktické uplatňovanie v reálnych rozhodnutiach, či už individuálnych, alebo spoločenských a politických.

Lukáš Siegel

Lukáš Siegel
Katedra filozofie a aplikovanej filozofie
Filozofická fakulta UCM v Trnave
Námestie J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
e-mail: lukassiegel@gmail.com

---

¹ Podrobnejšiu analýzu prvej, piatej a šiestej kapitoly ponúka úvaha Martina Muránskeho. Bližšie pozri: MURÁNSKY, M. (2019): K dvojznačnosti pojmu zodpovednosť. *Filozofia*, 74 (3), 238 – 251.